

Taneli Laaksonen

E-AINEISTOJEN OSUUDEN KEHITYS YLEISTEN KIRJASTOJEN KOKOELMISSA JA LAINAUKSISSA

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2020

TIIVISTELMÄ

Taneli Laaksonen: E-aineistojen osuuden kehitys yleisten kirjastojen kokoelmissa ja lainauksissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median kandidaattiohjelma
Toukokuu 2020

Tutkielmassa pyrittiin selvittämään, miten e-aineistojen osuus kehittyi vuosien 2014 ja 2019 välillä yleisten kirjastojen kokoelmissa sekä lainausmäärissä. Tutkielmassa tarkasteltiin viiden eri e-aineistomuodon, jotka ovat e-kirjat, e-musiikki, e-lehdet, e-tietokannat ja e-kuvatallenteet, kehitystä. Lisäksi tutkittiin, miten e-kirjojen osuuden kehitys vertautui painettujen kirjojen osuuden kehitykseen saman ajanjakson sisällä.

Tutkielman tutkimusaineistona käytettiin pääasiassa Suomen yleisten kirjastojen tilastot -tietokantaa, jonka tietoja hyödynnettiin tilastollisen analyysin keinoin. Tietokannan avulla tarkasteltiin e-aineistojen ja painettujen kirjojen lainaus- ja hankintamääriä sekä kokoelmien kokoa. Lisäksi tutkielmassa tutustuttiin aiempiin aiheeseen liittyviin tutkimuksiin, joiden tuloksia käytettiin myös yhteenveto- ja pohdintaosuuden sisältämissä vertailuissa hyödyksi.

Tilastollisen analyysin tulokset kertovat, että e-aineistot ovat yleisesti ottaen kasvattaneet suosiotaan, sillä tarkastelluista aineistomuodoista vain e-musiikin suosio oli laskenut tilastoinnin alkuvuodesta 2014 verrattuna vuoteen 2019. Muiden e-aineistomuotojen suosio kasvoi merkittävästi, ja monien käyttömäärät jopa moninkertaistuivat kuuden vuoden aikana. Lisäksi tulosten mukaan e-kirjat olivat yleisten kirjastojen kokoelmissa sekä lainaus- ja hankintamäärissä vähäisessä asemassa, mutta niiden kehitys oli nousujohteinen, sillä ne kasvattivat vuosien 2014 ja 2019 välillä suosiotaan joka vuosi. Painettujen kirjojen kehitys oli puolestaan laskeva, sillä niiden lainaus- ja hankintamäärät pysyivät suunnilleen samassa ja kokoelmat pienentyivät.

Tutkielman pohdintaosuudessa nostettiin myös esiin mahdollisia e-aineiston kehitykseen vaikuttavia syitä, sillä ne ovat e-aineiston kehityksen kannalta oleellisia. Keskeisimpiä e-aineiston suosion kasvamisen tai laskemisen mahdollisia syitä olivat muun muassa kirjastojen suorittaman markkinoinnin ja opastuksen lisääntyminen, e-aineistojen monimuotoistuminen yleisten kirjastojen asiakkaiden makuun soveltuvammiksi sekä asiakkaiden tottuminen ja mieltyminen perinteiseen painettuun kirjaan. Lisäksi pohdittiin tutkimukseen liittyviä rajoitteita ja mainittiin muutamia jatkotutkimuksen aiheita.

Avainsanat: e-aineistot, yleiset kirjastot, e-kirjat, kokoelmat, lainaus, hankinnat, kehitys

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto	1
2	Keskeiset käsitteet.....	2
2.1	E-aineisto.....	2
2.2	Yleinen kirjasto	2
3	Aiempaa tutkimusta	4
3.1	Kirjastojen e-aineistokokoelmat.....	4
3.2	E-aineiston käyttö.....	5
4	Tutkimusasetelma	8
4.1	Tutkimuskysymykset	8
4.2	Tutkimusmenetelmä.....	8
4.3	Tutkimusaineiston keruu ja käsittely.....	9
4.4	Tutkimusaineiston rajoitteita.....	10
5	Tulokset.....	12
5.1	E-aineiston osuuden kehitys aineistomuodoittain	12
5.1.1	E-kirjat	12
5.1.2	E-musiikki.....	14
5.1.3	E-lehdet	15
5.1.4	E-tietokannat	16
5.1.5	E-kuvatallenteet	17
5.2	E-kirjojen osuuden kehitys suhteessa painettuihin kirjoihin.....	18
5.2.1	E-kirjojen ja painettujen kirjojen lainausmäärät.....	19
5.2.2	E-kirjojen ja painettujen kirjojen kokoelmat	20
5.2.3	E-kirjojen ja painettujen kirjojen hankintamäärät.....	21
6	Johtopäätökset ja pohdinta	23

6.1	Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä	23
6.2	Mahdollisia e-aineiston kehitykseen vaikuttavia syitä.....	24
6.3	Tutkimuksen rajoitteita	27
6.4	Lopuksi.....	29

KUVIOT

Kuvio 1.	Suomen yleisten kirjastojen e-kirjakokoelmien suuruus, hankinnat ja käyttökerrat 2014–2019	13
Kuvio 2.	Suomen yleisten kirjastojen e-musiikin kirjautumiset ja käyttökerrat 2014–2019	14
Kuvio 3.	Suomen yleisten kirjastojen e-lehtien käyttökerrat 2014–2019	16
Kuvio 4.	Suomen yleisten kirjastojen e-tietokantojen käyttökerrat 2014–2019	17
Kuvio 5.	Suomen yleisten kirjastojen e-kuvatallenteiden käyttökerrat 2014–2019.....	18
Kuvio 6.	Suomen yleisten kirjastojen e-kirjojen ja painettujen kirjojen lainausmäärät 2014–2019.....	19
Kuvio 7.	Suomen yleisten kirjastojen e-kirjojen ja painettujen kirjojen kokoelmien suuruudet 2014–2019.....	20
Kuvio 8.	Suomen yleisten kirjastojen e-kirjojen ja painettujen kirjojen hankintamäärät 2014–2019	21

1 JOHDANTO

Elektroniset eli sähköiset aineistot tai e-aineistot ovat olleet jo pitkään suosittu ja paljon käytetty aineistomuoto tieteellisissä kirjastoissa, mutta niiden yleistyminen yleisissä kirjastoissa on ollut hidasta. Yhtäältä tuntuu, että sähköisistä aineistoista on puhuttu jo pitkään, mutta tästä huolimatta ne eivät ole löytäneet tietään yleisten kirjastojen kokoelmiin kovinkaan laajamittaisesti. Toisaalta tosiasia kuitenkin on, että suomalaisten yleisten kirjastojen e-aineistokokoelmien koko ja e-aineistojen käyttöaste ovat yleisesti ottaen kasvaneet viimeisinä vuosina huomattavasti.

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella yleisten kirjastojen tilastojen avulla, millaisessa mittakaavassa eri e-aineistotyyppien käyttökertojen ja/tai lainausten määrät ovat Suomen yleisissä kirjastoissa kehittyneet vuosien 2014 ja 2019 välillä. E-kirjojen tarkastelussa on otettu mukaan myös niiden vuosittaiset hankintamäärät. Lisäksi on haluttu selvittää, miten e-kirjojen kehitys vertautuu fyysisten kirjojen tilastolliseen kehitykseen.

Tutkielma alkaa johdannolla, minkä jälkeen toisessa ja kolmannessa luvussa määritellään tutkielmalle keskeiset käsitteet ja esitellään aiempaa aiheeseen liittyvää tutkimusta. Neljännessä luvussa esitellään tutkimusasetelma, jota seuraa viidennessä luvussa e-aineistojen osuuden kehityksen tilastollinen tutkimus. Viimeinen luku on varattu tulosten yhteenvedolle, johtopäätöksille ja pohdinnalle.

Lopun pohdintaluvussa on myös pyritty pohtimaan ja keräämään mahdollisia e-aineistojen osuuden kehitykseen vaikuttaneita syitä. Tutkimuskysymyksiin tätä ei ollut mahdollista valitsemallani tutkimusasetelmalla sisällyttää, mutta aiheen keskeisyyden vuoksi sille on varattu hieman tilaa loppuun.

Aihe on ajankohtainen, sillä e-aineisto on aineistotyyppinä suhteellisen uusi, eikä aiheesta ole juurikaan tuoretta Suomen yleisiin kirjastoihin liittyvää tutkimusta.

2 KESKEISET KÄSITTEET

Tässä luvussa määritellään tutkielman kannalta oleelliset keskeiset käsitteet, jotka ovat e-aineisto sekä yleinen kirjasto.

2.1 E-aineisto

E-aineistolle eli elektroniselle tai sähköiselle aineistolle löytyy monia erilaisia määritelmiä ja sen yksiselitteinen määrittely on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Laiho (2015, 5) määrittelee e-aineiston (electronic/digital materials, electronic content tai electronic resources) kirjastojen hankkimaksi pääosin tekstistä ja/tai kuvista koostuvaksi informaationvälitteeksi, jota ei levitetä painetussa muodossa. Tämä on määritelmän laaja, mutta myös todenmukainen. Guy (2000, 41) sisällyttää kirjastojen näkökulmasta elektronisiksi aineistoiksi myös esimerkiksi CD-tietolevyt eli CD-ROM-levyt ja muut vastaavat tallennusvälineet ja niiden sisältämän informaation.

Suomen yleisten kirjastojen tilastot laskee e-aineistoiksi elektronisessa muodossa olevat aineistot. Tarkoituksena on tilastoida vain sellaisia e-aineistoja, jotka ovat kirjastoille maksullisia. (Yleisten kirjastojen tilastot 2015.) Koska tämän tutkielman tärkeimpänä ja pääasiallisesti analysoitavana tutkimusaineistona toimivat Suomen yleisten kirjastojen tilastot, määrittelen e-aineistoiksi näissä tilastoissa e-aineistoiksi lasketut elektroniset materiaalit (e-kirjat ja e-äänikirjat, e-musiikki, e-lehdet, e-kuvatallenteet ja e-tietokannat). Näiden esimerkiksi aiemmin mainitut CD-ROM-levyt jäävät e-aineiston määritelmän ulkopuolelle, koska niiden käyttö on tilastoitu erikseen. Lisäksi Suomen yleisten kirjastojen tilastojen e-aineistoksi määriteltävien materiaalien yhteisenä piirteenä voidaan pitää sitä, että niihin kaikkiin on mahdollista päästä käsiksi verkkoyhteyden tai laitteen tallennustilaan suoritetun latauksen välityksellä etänä, mikä tuntuu olevan nykypäivänä osuva tunnuspiirre nykyaikaiselle e-aineistolle CD-levyjen ja vastaavien tallennusmuotojen vanhetessa.

2.2 Yleinen kirjasto

Yleisellä kirjastolla tarkoitetaan kaikille avointa kunnan- tai kaupunginkirjastoa, jonka kokoelmat on tarkoitettu yleiseen käyttöön. Yleiset kirjastot koostuvat palvelupaikoista, kuten esimerkiksi pää-, sivu- ja laitoskirjastoista ja kirjastoautoista. Jokaisen kunnan tehtävänä on järjestää kirjastopalvelut kirjastolain mukaisesti, ja yleisen kirjaston omien kokoelmien käytön kirjastossa sekä niiden lainaamisen tulee olla maksutonta. (Tilastokeskus 2020.)

Tilastokeskuksen määritelmän ohella Yleisten kirjastojen tilastojen ohjeissa (2019) kirjasto määritellään palvelupaikaksi, jolla on huoneisto pääasiassa omassa käytössä, kirjaston palkkaamaa henkilökuntaa sekä säännöllinen aukioloaika.

3 AIEMPAA TUTKIMUSTA

E-kirjoista, e-aineistoista tai niiden käytöstä Suomen yleisissä kirjastoissa ei ole ilmeisesti tehty juurikaan tilastollista tutkimusta. Täten suoraan aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimusta oli vaikea löytää, ja tässä luvussa esiteltyjen aiempien tutkimusten tuloksista kaikki eivät välttämättä ole suoraan vertailtavissa tämän kandidaatintutkielman tulosten kanssa. Esiteltävät tutkimukset ovat kuitenkin samaa aihepiiriä edustavia keskeisiä tutkimuksia, joten ne on sisällytetty antamaan työhön teoriapohjaa.

3.1 Kirjastojen e-aineistokokoelmat

Olli Laiho tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan *Julkista palvelua suoraan töpselistä - e-kirjat osana yleisten kirjastojen kokoelmia* (2015) kirjallisuuskatsauksen ja metasynteesin keinoin e-kirjojen käyttöönottoa lähinnä englantia puhuvien länsimaiden, kuten Yhdysvaltojen, yleisissä kirjastoissa. Tutkielma tarjoaa laajan kuvan e-kirjojen käyttöönotosta ja niiden saataville asettelusta yleisissä kirjastoissa sekä yleisten kirjastojen henkilökunnan ja asiakkaiden suhtautumisesta näihin seikkoihin. Lisäksi Laiho tarkasteli tutkielmassaan e-kirjojen tulevaisuudennäkymiä yleisissä kirjastoissa.

Tämän kandidaatintutkielman kannalta ongelmallista on, että Laihon tutkielma käsittelee e-kirjoja pääasiallisesti vain englantia puhuvien länsimaiden yleisten kirjastojen näkökulmasta, jolloin yhteys e-kirjaan Suomen yleisten kirjastojen kontekstissa on häilyvä. Lisäksi tutkielma on viisi vuotta vanha, mikä tarkoittaa, että nopeasti muuttuvassa e-kirjojen maailmassa osa tutkielman sisältämästä tiedosta ei ole välttämättä enää yhtä ajantasaista.

Laihon tutkielmassa käsitellyt kirjastot olivat maantieteellisesti laajalle levittäytyneitä, sillä ne sijaitsivat muun muassa Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja Australiassa. Tästä huolimatta hän tunnisti aineistosta tiettyjä kirjaston e-kirjakokoelmiin liittyviä ja toisiaan lähellä olevia avainlukuja, jotka mahdollistivat synteesin tekemisen ja tiettyjen keskiarvojen laskemisen. (Laiho 2015, 89.) Seuraavassa kappaleessa on listattu näistä keskiarvoista joitakin oleellisimpia.

Laihon tekemän synteesin mukaan hänen tutkimistaan yleisistä kirjastoista noin yhdeksän kymmenestä ylipäättään lainasi e-kirjoja. Hän myös mainitsi e-kirjojen lainausmäärien kasvaneen etenkin vuoden 2010 jälkeen huomattavasti, mutta kaikkiin kirjastolainoihin suhteutettuna e-

kirjojen lainojen osuuden olevan edelleen pieni (Laiho 2015, 89–90). Laihon yhdessä esimerkissä vain 0,4 % Yhdistyneen kuningaskunnan kaikista kirjastolainoista olivat elektronisia (CILIP 2014; tässä Laiho 2015, 90). Keskimääräiseksi sähköisen kirjastokokoelman suuruudeksi eri tutkimusten mukaan mainittiin noin 10 000 nimekettä (Laiho 2015, 90), siinä missä esimerkiksi yhdysvaltalaiskirjastojen kaikkien aineistojen kokoelmien keskimääräiseksi kooksi laskettiin noin 300 000 nimekettä (Reid, 2012). Laihon mukaan tämä selittäisi osittain sen, miksi e-kirjojen käyttöprosentti jää niin matalaksi; e-kirjanimekkeiden määrä on vain murto-osa keskikokoisen kirjaston painettujen niteiden kokoelmasta (Laiho 2015, 90).

Tutkielman loppupuolella Laiho omisti myös luvun e-kirjoille Suomen yleisissä kirjastoissa. Luvussa hän mainitsi tekemänsä pikaisen katsauksen perusteella, että ainakin suurimmissa suomalaisissa yleisissä kirjastoissa oltiin tuolloin e-kirjamaailman kehityksessä teknisestä näkökulmasta mukana. Laiho totesi, että Suomen yleisten kirjastojen e-kirjakokoelmat eivät olleet kooltaan välttämättä niin suuria kuin englantia puhuvien länsimaiden yleisissä kirjastoissa, mutta että tilanne olisi mahdollisesti parantumassa suomalaisten kustantamojen tuodessa kirjastoille saataville yhä enemmän suosittujen suomalaiskirjailijoiden teoksia e-kirjamuodossa. Hän ennustikin tämän johtavan e-kirjojen lainausmäärien kasvuun Suomen yleisissä kirjastoissa. (Laiho 2015, 110–111.)

3.2 E-aineiston käyttö

Laura Kärpjjoki tutki opinnäytetyössään *"Olisi vain kirjaston kirjoja": Helmet-kirjaston asiakkaat e-kirjapalveluiden käyttäjinä* (2019) kehittämistutkimuksen keinoin, miten pääkaupunkiseudun Helmet-kirjastoverkon e-kirjapalveluiden asiakkaat etsivät luettavaa ja kuunneltavaa aineistoa kirjaston omasta verkkokirjastosta tai kirjastojen tarjoamista e-kirjapalveluista. Tutkimuksen aineisto kerättiin Helmet-kirjastojen asiakkaille suunnatulla verkkokyselyllä, johon vastasi 186 kirjaston asiakasta. Kyselyn avulla pyrittiin löytämään asiakkaiden suosimia hakukanavia ja -tapoja sekä keräämään heiltä parannusehdotuksia e-kirjojen löydettävyyden kehittämiseen. Työssä keskityttiin tutkimaan kirjaston jo valmiiksi kokeneita e-kirjapalveluiden käyttäjiä.

Tuloksissa kävi ilmi, että vaikka Helmet-kirjastolla on asiakaskunnassaan aktiivisia e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainaajia, kokeneillakin käyttäjillä on ongelmia löytää lainattavia e-kirjoja ja e-äänikirjoja. Esimerkiksi jopa kolmannes kyselyyn vastanneista ei tiennyt OverDrive-palvelussa

olevan mahdollisuus lainata ja varata e-kirjoja ja e-äänikirjoja. Huono löydettävyys saattoi johtua esimerkiksi kirjaston e-kirjapalvelujen huonoista käyttöliittymistä tai puutteellisesta metadatasta. Myös kaupalliset e-kirjapalvelut paremmilla valikoimillaan ja miellyttävämmillä käytettävyyssominaisuuksillaan uhkaavat viedä paitsi kirjastojen e-kirjoja jo valmiiksi lainaavat asiakkaat, myös uudet aineistomuodosta vasta kiinnostuvat asiakkaat, jotka voivat tuskastua kokoelman selailun ja aineiston hakemisen hankaluuteen. (Kärpijoki 2019, 71–78.) Kärpijoen opinnäytetyö avasi syitä sille, miksi kirjastojen e-kirjapalveluja käytetään tai ei käytetä, ja nämä syyt vaikuttavat e-kirjojen lainausmääriin.

Kati Mattssonin ja Elina Laten artikkeli *Yleisten kirjastojen asiakkaat elektronisten aineistojen käyttäjinä* (2010) käsittelee otsikkonsa mukaisesti elektronisten aineistojen käyttöä yleisissä kirjastoissa. Artikkelin perustuu Mattssonin vuoden 2007 pro gradu -tutkielmaan *Elektronisten aineistojen käyttö yleisissä kirjastoissa. Kansallisen elektronisen kirjaston FinELibin käyttäjäkyselyn analyysi*, jossa hän toteutti aiheeseen liittyvän kyselytutkimuksen.

Mattssonin alkuperäinen tutkielma on tämän tutkielman tekemishetkellä 13 vuotta vanha eli aihepiiriin huomioon ottaen todella iäkäs, mutta se on kenties kattavin suomalaisessa kontekstissa e-aineistoista tehty tilastollinen tutkimus. Tietoa kerättiin e-aineistojen käyttäjistä, itse e-aineistoista, e-aineistojen käytön määrästä sekä niiden käyttötarkoituksista.

Artikkelissa esiteltiin kyselytutkimukseen vastasi 925 yleisten kirjastojen asiakasta eri puolilta Suomea, ja vastaajista kaksi kolmasosaa kertoi käyttävänsä kirjastossa pääasiassa painettuja aineistoja. Noin neljäsosa kertoi käyttävänsä painettuja ja e-aineistoja yhtä paljon. Vain alle 10 % vastaajista käytti enimmäkseen tai ainoastaan e-aineistoja. (Mattsson 2007, 44.)

Mattssonin kyselyyn vastanneiden keskuudessa käytetyimpiä e-aineistoja olivat e-lehdet (Sanoma Osakeyhtiön lehtiä oli joskus käyttänyt 44 % vastaajista) sekä erilaiset tietokannat tai sanakirjat, kuten Aleksiviitetietokanta (30 %), Suomen laki -onlinepalvelu (29 %), Tilastokeskuksen aineistot (27 %) ja NetMOT-sanakirjasto (25 %). Vastaavasti esimerkiksi e-kirjoja ilmoitti käyttäneensä huomattavasti harvempi; esimerkiksi e-kirjapalvelu Ellipsiä oli kokeillut tai käyttänyt vain 13 % vastaajista. (Mattsson 2007, 42.)

Käyttäjien toiveet kirjastoihin hankittaviin e-aineistoihin keskittyivät myös ensisijaisesti tietokantoihin ja lehtiin. Vastaajista 58 % toivoi kirjastonsa hankkivan erilaisia sanakirjoja ja

sanastoja, 44 % yliopistojen elektronisia julkaisuja, 38 % kotimaisia lehtiä ja 37 % ulkomaisia lehtiä sekä faktatietokantoja. E-kirjoja hankittavaksi toivoi 21 % vastaajista. (Mattsson 2007, 56–57.)

Juliaana Grahn tutki opinnäytetyössään *E-kirjat Eepos-kirjastoissa: E-kirjojen käyttö ja asiakkaiden tarpeet* (2017) Eepos-kirjastoverkon asiakkaiden e-kirjojen käyttötapoja ja kartoitti asiakkaiden e-kirjapalveluihin liittyviä toiveita ja tarpeita käyttäen tutkimusmenetelmänä kyselytutkimusta. E-kirjoja lukevilta tietoa kerättiin e-kirjojen lukemisen tavoista, niiden käytön edellytyksistä ja aineiston hankkimisesta, ja e-kirjoja vähemmän lukevilta pyrittiin selvittämään syitä lukemisen esteisiin. Eepos-kirjastoja käsittelevässä kyselyn osuudessa kysyttiin kirjaston e-kirjapalvelun tunnettuutta ja sen käyttöä. (Grahn 2017, 40–41.)

Kyselyyn kertyi 216 käyttökelpoista vastausta. Vastaajista 54 % ilmoitti lukevansa e-kirjoja ja 46 % ilmoitti, ettei lue e-kirjoja. Vastaajien tietoisuus mahdollisuudesta lainata e-kirjoja ja e-äänikirjoja oli kohtuullisella tasolla, sillä kokonaisuudessaan vastaajista 73 % tiesi, että kirjastojen lainattaviin kokoelmiin kuuluu e-kirjoja ja e-äänikirjoja. Vain hieman heikommin tunnistettiin Ellibs-e-kirjapalvelu, jonka tiesi vähintään nimeltä kaksi kolmasosaa (67 %) vastaajista. (Grahn 2017, 47–52.)

Kyselyyn vastanneiden keskuudessa e-kirjapalveluja pidettiin yleisesti ottaen tärkeänä osana Eepos-kirjastojen kokoelmia, sillä vastaajista 70 % piti e-kirjoja ja 59 % e-äänikirjoja tärkeänä osana kirjastojen kokoelmia (Grahn 2017, 85).

100 (46 %) vastaajaa kertoi tarkemmin e-kirjojen lukemattomuuteen liittyviä syitä. 40 % heistä kertoi olevansa tottuneita tai mieltyneitä perinteiseen kirjaan, 19 % vastaajista kertoi olevansa epävarma e-kirjojen käytön mahdollistavien laitteiden ja tekniikan kanssa ja 13 % vastasi näytöltä lukemisen herättävän huolta terveyden suhteen. Muita syitä olivat muun muassa kokeilemisen tarpeettomuus (7 %) ja e-kirjojen käyttöön soveltuvien laitteiden omistamattomuus (5 %). (Grahn 2017, 60–62.)

4 TUTKIMUSASETELMA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten e-aineiston osuus Suomen yleisten kirjastojen kokoelmissa ja lainausmäärissä on kehittynyt viime vuosina. Lisäksi pyrittiin selvittämään, miten e-kirjojen osuus on kehittynyt Suomen yleisten kirjastojen kokoelmissa sekä hankinta- ja lainausmäärissä suhteessa fyysisten kirjojen kehitykseen.

Tarkemmin käsiteltävä aikaikkuna rajautui vuosien 2014 ja 2019 väliin, ja tarkasteltaviksi kirjastoiksi valittiin koko maan yleiset kirjastot.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielmassa oli kaksi tutkimuskysymystä, jotka valikoituivat pääasiassa kirjoittajan oman mielenkiinnon, mutta myös tutkimusaineiston luonteesta aiheutuvien rajoitteiden mukaan.

Tutkimuskysymykset olivat:

- Miten e-aineiston osuus Suomen yleisten kirjastojen kokoelmissa ja lainausmäärissä on kehittynyt vuosina 2014–2019 aineistomuodoittain?
- Miten e-kirjojen osuus Suomen yleisten kirjastojen kokoelmissa sekä hankinta- ja lainausmäärissä on kehittynyt vuosina 2014–2019 suhteessa painettuihin kirjoihin?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen tutkimusote on pääosin kvantitatiivinen eli määrällinen. Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla voidaan Heikkilän (2017, 15) mukaan selvittää lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä. Kvantitatiiviselle tutkimukselle ominaista on, että asioita kuvataan numeeristen suureiden avulla, ja tuloksia voidaan havainnollistaa kuvioita ja taulukoita käyttämällä. Tutkimusotteella selvitetään eri asioiden välisiä riippuvuuksia tai tutkittavan ilmiön sisällä tapahtuneita muutoksia. Kvantitatiiviseen tutkimukseen tarvittavat tiedot voidaan kerätä muiden keräämistä tietokannoista ja tilastoista tai ne voidaan kerätä itse. (Heikkilä 2017, 15–16.) Tämän tutkielman tilastollinen lähdeaineisto on kerätty Suomen yleisten kirjastojen tilastotietokannasta, josta kerrotaan seuraavassa luvussa (4.3).

Tutkielman tutkimusmenetelmänä käytettiin tilastollista analyysia. Tilastollisesti kuvaavalla analyysilla voidaan havaita aineistosta esimerkiksi ilmiöiden määriä, yleisyyttä, jakautumista sekä niiden jäsentymistä luokkiin (Jyväskylän yliopisto 2015).

Tutkielman tutkimusote on kvantitatiivisen lisäksi myös kuvaileva ja vertaileva. Vilkan (2007, 20) mukaan kuvaileva tutkimus esittää tarkasti ja järjestelmällisesti tapahtuman, toiminnan, ilmiön jne. keskeiset piirteet. Vertaileva tutkimus taas vertailee samanlaisia asioita esimerkiksi eri aikoina, ja tavoitteena on ymmärtää tarkasteltavaa asiaa paremmin useampaa tutkimuskohdetta käyttäen sekä tuoda selvemmin esille asioiden välisiä eroja (Vilka 2007, 21).

4.3 Tutkimusaineiston keruu ja käsittely

Tämän tutkielman tutkimusaineiston lähteenä toimii Suomen yleisten kirjastojen tilastot - tietokanta (<https://tilastot.kirjastot.fi/>), jota ylläpitää opetus- ja kulttuuriministeriö. Tietokanta on osa Kirjastot.fi-palvelukokonaisuutta ja sen tilastot ovat verkosta vapaasti saatavilla. Tilastotietoja tietokantaan tuottavat Ahvenanmaata lukuun ottamatta Suomen yleisten kirjastot ja aluehallintovirastot. Kirjastot päivittävät omat tietonsa tietokantaan itse, ja aluehallintovirastot tarkistavat tietojen oikeellisuuden ennen niiden julkaisemista. Tilastotietokannan tiedot koskevat kutakin vuotta koko vuoden, eli 1.1. ja 31.12. väliseltä ajalta. Tietokanta sisältää tietoja vuodesta 1999 alkaen. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, päivämätön.) Tälle tutkielmalle oleellisten, e-aineistoja koskevien tietojen tilastointi alkoi kuitenkin vasta vuonna 2014.

Tutkimusaineisto kerättiin asettamalla tilastotietokannassa kutakin e-aineistolajia vastaavat suodattimet yksi e-aineistomuoto kerrallaan. Esimerkiksi e-kirjoihin liittyvä aineisto kerättiin valitsemalla e-aineistojen tilastoista valitsemalla valintaruudut ”E-kirjakokoelma”, ”E-kirjojen hankinnat” ja ”E-kirjojen käyttökerrat (lainaus)”, e-musiikkiin liittyvä aineisto valitsemalla ruudut ”E-musiikin kirjautumiset” ja ”E-musiikin käyttökerrat (lainaus)” ja niin edelleen. Fyysisten kirjojen tilastot valittiin niin ikään suodattamalla halutut aineistotyyppit. Tarvittaessa e-kirjojen ja fyysisten kirjojen tilastotietoja laskettiin yhteen. Kirjastot-osiossa valittiin asetukseksi ”Koko maa”, joka sisällyttää tilastohakuun kaikki tietokannan tilastoitavat kirjastot. Aikarajaus-osiossa haettavat vuodet asetettiin aikavälille 2014–2019, eli mukaan sisällytettiin ensimmäinen e-aineistotilastoja sisältävä vuosi, tuorein tietokannassa oleva vuosi sekä vuodet näiden välillä. Tulokset siirrettiin Microsoft Excel -taulukkolaskentaohjelmaan, jossa niiden jatkokäsittely ja

analysoiminen oli helpompaa. Aineistoa analysoitiin muun muassa laskemalla siinä esiintyviä prosentuaalista ja määrällistä kasvua ja laskua sekä tekemällä vertailua näiden välillä.

4.4 Tutkimusaineiston rajoitteita

E-aineiston ja painetun aineiston välinen vertailu rajoittui pelkästään e-kirjoihin tutkimusaineiston rajoitteiden takia. Tarkemmin näistä rajoitteista kerrotaan luvussa 6.3.

Tilastot sisältävät myös joitakin tilastoinnin kategorisoinnin tuottamia ongelmia, joista nostetaan tässä esiin oleellimmat. Fyysiset kirjat sijaitsevat tilastoissa "Kirjat yhteensä" -nimisessä luokassa, ja tämä luokka sisältää kirjat, käsikirjoitukset sekä sidotut kartat ja sidotut lehtivuosisikerrat (Yleisten kirjastojen tilastot 2019). Fyysiset äänikirjat eivät kuulu tähän kategoriaan, vaan ne on tilastoitu "Muut äänitteet" -kategoriaan, joka sisältää musiikkiluokkiin sijoittamattomia äänitteitä. Koska e-kirjojen tilastoinnissa e-äänikirjat on sisällytetty e-kirjoihin (ks. luku 5.1.1), voisi "Muut äänitteet" -kategorian periaatteessa laskea tässä katsauksessa mukaan fyysisiin kirjoihin. Tämä kuitenkin toisi tilastoihin mukaan muitakin äänitteitä kuin äänikirjoja, mikä ei ole mielekäästä, mutta kategorian täydellinen poissulkeminenkin tuntui vääraltä ratkaisulta, koska oletettavasti iso osa muista äänitteistä on nimenomaan äänikirjoja. Täten perinteiset äänikirjat/muut äänitteet on huomioitu painettujen kirjojen ja e-kirjojen vertailua käsittelevissä alaluvuissa (5.2.1, 5.2.2 ja 5.2.3) lyhyesti erikseen.

E-kirjojen kokoelmat, hankinnat ja lainaukset tilastoidaan kokonaan erillään painetuista kirjoista, joten "Kirjat yhteensä" -luokka ei sisällä e-kirjatilastoja, eikä tämän osalta päällekkäisyyksiä esiinny.

Yleisten kirjastojen tilastoissa fyysiset lainat tilastoidaan fyysisinä yksiköinä, jolloin esimerkiksi yhden painetun niteen laina lasketaan yhdeksi lainaksi. E-kirjojen tilastointi on monimutkaisempaa, sillä esimerkiksi Ellibs-palvelussa e-kirjojen kokoelma koostuu lisenssien ja lukuoikeuksien määrästä. Vastaavasti palvelun e-kirjalainat tilastoidaan laskemalla yhteen "Lainattuja e-kirjoja" ja "Lainattuja e-äänikirjoja" -osioiden luvut, ja hankinnat tilastoidaan laskemalla tilaushistoriasta löytyvän "Tuotteet"-sarakkeen luvut yhteen. E-kirjapalvelu ELIB:n käyttökerrat koostuvat taas kirjastokorteille rekisteröidyistä lainoista. Koska palvelussa maksetaan vain kirjastokorteilla tehdyistä lainoista, kokoelmaksi tilastoidaan lainatut teokset ja hankinnoiksi tilastoitavana vuonna lainatut teokset. Overdrive-palvelun tilastointiohjeista ei kerrota tarkemmin

muuta kuin että tilastojen teosta voi tarvittaessa pyytää neuvoja Yleisten kirjastojen konsortiosta. (Yleisten kirjastojen tilastot 2019.)

E-kirjapalvelujen monenkirjavuus ja aiheuttaa ongelmia tilastoinnissa ja tämän tutkielman tilastollisen osuuden tulkinnassa, sillä yksiselitteiset ohjeet siitä ovatko esimerkiksi Ellibs-palvelussa listatut hankinnat nimeke- vai lisenssikohtaisia, puuttuvat. Eri palvelujen välillä vaikuttaa olevan eroja tilastoinnin suhteen, mikä näkyy Yleisten kirjastojen tilastojen ohjeissa, mikä taas voi vaikuttaa myös tämän tutkielman tuloksiin.

5 TULOKSET

Tässä luvussa tarkastellaan e-aineiston eri aineistomuotojen kehitystä sekä e-kirjojen kehitystä suhteessa painettujen kirjojen kehitykseen.

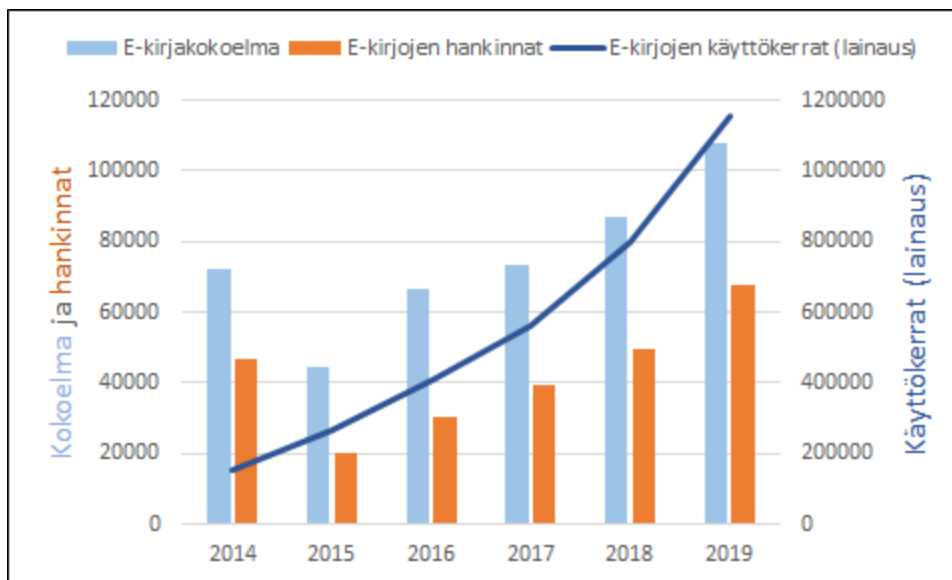
5.1 E-aineiston osuuden kehitys aineistumuodoittain

E-aineiston aineistumuodoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä e-aineistoihin kuuluvia erilaisia sähköisiä aineistolajeja, joita ovat e-kirjat, e-musiikki, e-lehdet, e-tietokannat sekä e-kuvatallenteet. Aineistomuotojen luokittelu perustuu Suomen yleisten kirjastojen tilastojen ohjeisiin, ja aineistomuotojen tarkemmat määrittelyt löytyvät kutakin aineistomuotoa käsittelevästä alaluvusta.

5.1.1 E-kirjat

E-kirjoista Suomen yleisten kirjastojen tilastoissa tilastoidaan e-kirjojen kokoelmat, e-kirjojen hankinnat sekä e-kirjojen käyttökerrat eli lainauskerrat. E-kirjoihin sisältyvät myös e-äänikirjat. Tarkempaa lajittelua esimerkiksi kauno- ja tietokirjallisuuteen tai aikuisten ja lasten kirjallisuuteen ei tehdä. (Yleisten kirjastojen tilastot 2019.)

Suomen yleisten kirjastojen tilastoissa on neljä e-kirjoja sisältävää palvelua, joiden käyttöä tilastoidaan. Nämä palvelut ovat Ellibs, Overdrive, ELIB ja Naxos Spoken Word. Naxos Spoken Wordin e-äänikirjojen kokoelmaa ei kuitenkaan tilastoida, sillä se on pakettipalvelu, jonka sisällyttäminen kokoelmatilastointiin vääristäisi tilastoja. Täten palvelusta tilastoidaan vain kirjautumiset e-äänikirjalainoihin. (Yleisten kirjastojen tilastot 2019.)

Kuvio 1. Suomen yleisten kirjastojen e-kirjakokoelmien suuruus, hankinnat ja käyttökerrat 2014–2019 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2020).

Kuten kuviosta 1 voidaan todeta, e-kirjat ovat kasvattaneet suosiotaan viiden viime vuoden aikana Suomen yleisissä kirjastoissa. E-kirjojen lainausmäärät ovat määrällisesti kasvaneet joka vuosi alati kiihtyvällä tahdilla, eli joka vuosi vuoden absoluuttinen lainausmäärä on kasvanut edellisvuodesta. Prosentuaalinen kasvu edeltävän ja seuraavan vuoden välillä on vaihdellut vuoden 2015 76 %:sta vuoden 2017 38 %:iin, eli lainausmäärät ovat nousseet joka vuosi vähintään kolmanneksella. Viidessä vuodessa e-kirjojen lainausmäärät ovat yli seitsemänkertaistuneet vuoden 2014 lähtötilanteeseen verrattuna, mikä tarkoittaa, että e-kirjoja lainattiin 2019 yli miljoona enemmän kuin 2014.

Myös e-kirjakokoelmien suuruus ja e-kirjojen hankintamäärät ovat olleet viime vuosina nousussa lukuun ottamatta vuoden 2015 suhteellisen isoa notkahdusta, jolloin e-kirjakokoelmat pienenivät yli kolmanneksella (38 %, eli yli 27 000 kirjaa) ja hankintamäärät jopa puolella (57 %, eli lähes 27 000 kirjaa) vuoteen 2014 verrattuna. Vuodesta 2015 lähtien niin kokoelmat kuin hankintamäärätkin ovat kuitenkin kasvaneet, eikä uusia laskuja ole näkynyt.

Määrällisesti tarkasteltuna e-kirjakokoelmat ovat kasvaneet vaihtelevalla tahdilla. Vuoden 2015 notkahduksen jälkeen suurin kasvu nähtiin 2016, jolloin kokoelmat kasvoivat yli 22 000 kirjalla. Tämän jälkeen kasvu on ollut maltillisempaa, mutta kiihtyvää; 2017 yli 6600 kirjaa, 2018 yli 13 000 kirjaa ja 2019 jo lähes 20 000 kirjaa.

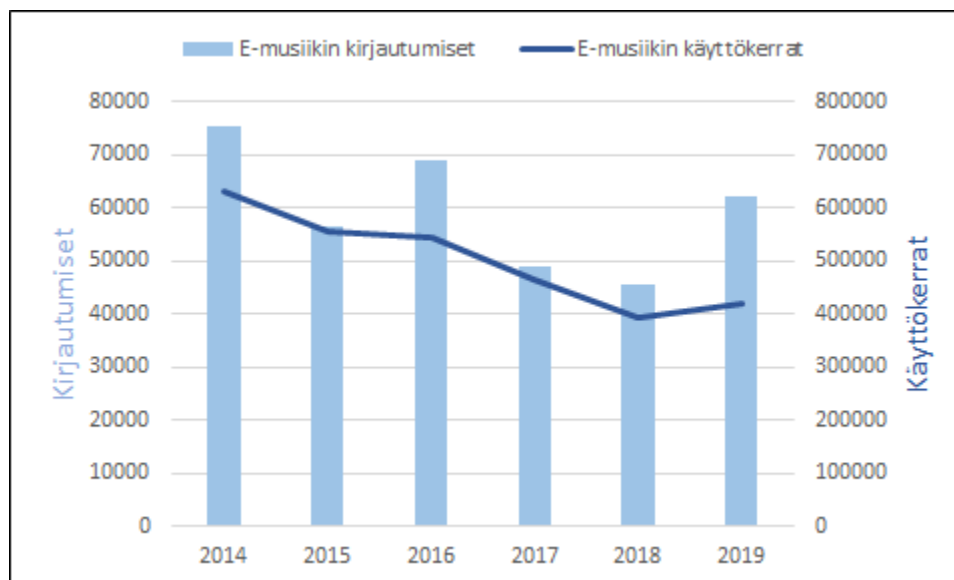
Prosentuaalisesti suurin kasvu ajoittui määrällisen kasvun tavoin vuoteen 2016, jolloin kokoelma kasvoi yli puolella edellisvuoteen verrattuna. Vuoden 2017 jälkeen kasvutahti on ollut prosentuaalisestikin kiihtyvä; 2017 kasvu oli noin 10 %, 2018 noin 18 % ja 2019 noin 24 %.

E-kirjojen hankinnoissa on nähtävissä samankaltainen kehitysaste kuin e-kirjakokoelmissakin, sillä vuodesta 2015 lähtien hankintoja on tehty noin 10 000:n yksikön vuosivauhdilla. Tämä tarkoittaa sitä, että määrällisen kasvun pysyessä suunnilleen vakiona, prosentuaalinen kasvu pieneni vuosien 2015 ja 2018 välillä 48 %:sta aina noin 27 %:iin asti. Poikkeuksen muodosti vuosi 2019, jolloin määrällinen kasvu melkein kaksinkertaistui edellisvuosiin verrattuna saavuttaen lähes 18 000 hankitun e-kirjan rajan, jolloin myös prosentuaalinen kasvu nousi takaisin yli kolmannekseen (36 %).

5.1.2 E-musiikki

E-musiikiksi tilastoissa lasketaan Naxos-musiikkikirjaston sisältö. Naxos-musiikkikirjasto (Naxos Music Library) on ympäri maailmaa käytössä oleva verkkomusiikkikokoelma, joka tarjoaa käyttäjilleen klassista musiikkia, jazz-musiikkia, maailmanmusiikkia, folk-musiikkia ja kiinalaista musiikkia yli 2 miljoonan musiikkiraidan verran (Naxos Music Library 2020).

Tilastoinnissa otetaan huomioon palveluun suoritettut kirjautumiskerrat sekä käyttökerrat eli musiikkiraitojen soittokerrat (Yleisten kirjastojen tilastot 2019).

Kuvio 2. Suomen yleisten kirjastojen e-musiikin kirjautumiset ja käyttökerrat 2014–2019 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2020).

Kuvio 2 osoittaa, että e-musiikin kirjautumis- ja käyttökerrat ovat olleet viiden viime vuoden aikana maltillisessa laskussa. Ensimmäinen tilastoitu vuosi 2014 oli sekä kirjautumisissa että käyttökertoissa paras vuosi; Naxos Music Libraryyn kirjauduttiin tuolloin noin 75 000 kertaa ja musiikkiraitoja kuunneltiin lähes 630 000 kertaa. Tämän jälkeen e-musiikin suosio on laskenut lähes joka vuosi, ja päätynyt nykyisiin lukemiin (noin 62 000 kirjautumista ja 418 000 kuunneltua musiikkiraitaa vuonna 2019).

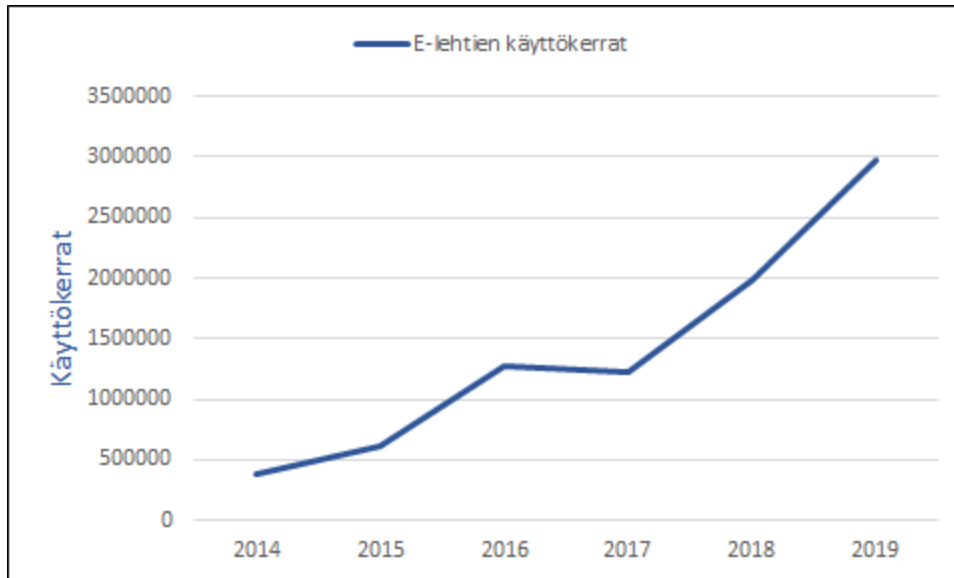
Kirjautumiskerroissa vuosien 2014 ja 2019 välillä laskua on tapahtunut 18 %, joskin alimmillaan kirjautumiset kävivät vuonna 2018, jolloin lasku oli vuoteen 2014 verrattuna jopa lähes 40 %. Kirjautumiskerroissa on siis nähtävissä kaksi positiivista piikkiä; vuonna 2016 kirjautumismäärä kasvoi viidenneksellä (21,5 %) ja 2019 kolmanneksella (37 %) näitä vuosia edeltäneisiin vuosiin (2015 ja 2018) verrattuna.

E-musiikin käyttökertoissa, eli soitetuissa raidoissa tilanne on kirjautumiskertoihin verrattuna hyvin samankaltainen, mikä oli odotettavissa, sillä palveluun suoritettujen kirjautumiskertojen ja siellä kuunneltujen musiikkiraitojen välillä voi olettaa olevan jonkinlainen yhteys.

Käyttökertoilla on kuitenkin vain yksi edellistä vuotta paremmin sujunut vuosi, 2019, jolloin kasvua edellisvuodesta 2018 tuli noin 7 %. Muuten kuunneltujen musiikkiraitojen määrä on tilastojen lähtövuodesta 2014 alkaen vain laskenut. Vuodesta 2014 vuoteen 2019 käyttökertojen määrä laski kolmanneksen (34 %) ja alimmillaan käyttökertoja oli vuonna 2018, jolloin lasku lähtövuoteen 2014 verrattuna oli 39 %.

5.1.3 E-lehdet

E-lehdissä tilastoidaan niiden käyttökerrat. Tilastoitavia palveluita ovat ePress-sanomalehtipalvelu, eMagz-aikakauslehtipalvelu, PressReader sekä RBDigital/Zinio. (Yleisten kirjastojen tilastot 2019.)

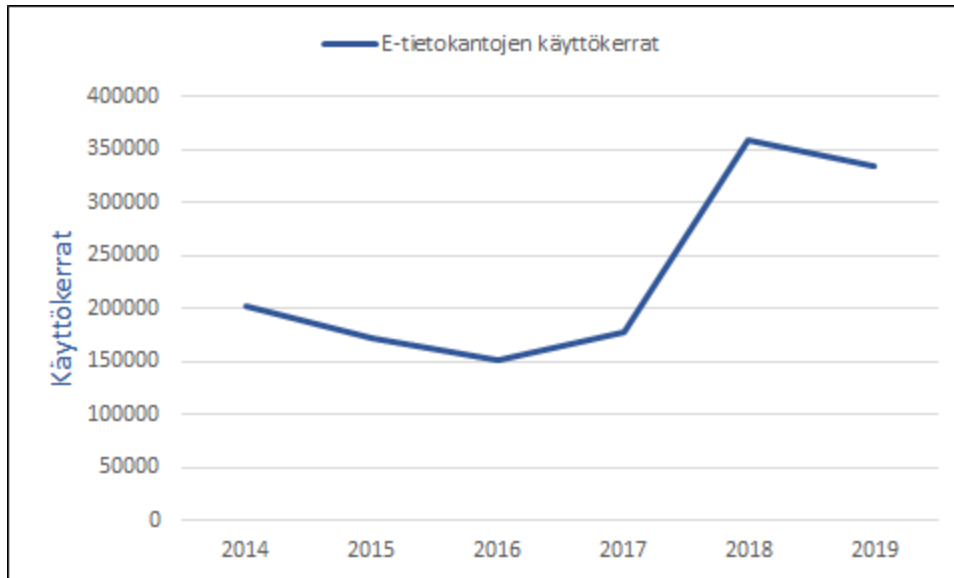
Kuvio 3. Suomen yleisten kirjastojen e-lehtien käyttökerrat 2014–2019 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2020).

Kuten kuviosta 3 ilmenee, e-lehtien käyttökerrat ovat kasvaneet etenkin muutaman viime vuoden aikana. Vuonna 2014 käyttökertoja oli yli 370 000, 2019 jo lähes kolme miljoonaa, mikä tarkoittaa kahdeksankertaista kasvua.

Vuosi 2017 on ollut tilastointiajanjaksolla ainoa vuosi, jolloin käyttökerrat ovat laskeneet edeltävästä vuodesta. Tällöinkin lasku on ollut minimaalinen (4 % ja noin 57 000 käyttökertaa), mutta kuitenkin selvästi havaittavissa muuten nousujohteisessa suosiossa.

5.1.4 E-tietokannat

Sähköisistä tietokannoista tilastoidaan maksullisten tietokantojen käyttökerrat mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi muun muassa yleisten kirjastojen e-aineistojen hankintaan keskittyvän FinELib-konsortion kautta tulevien tietokantojen, kuten MOT-sanakirjojen, tilastointi tapahtuu Kansalliskirjaston Halti-palvelun avulla. (Yleisten kirjastojen tilastot 2019.)

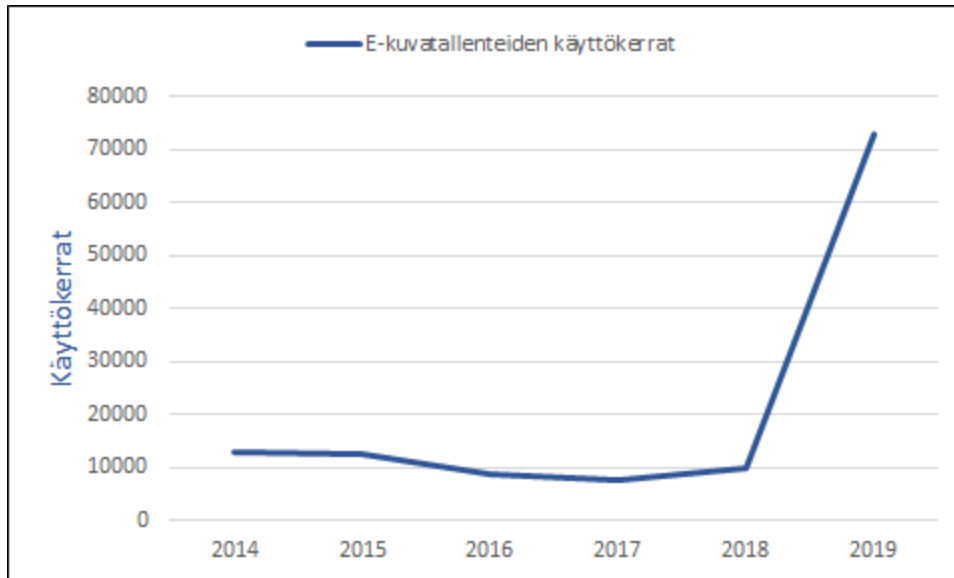
Kuvio 4. Suomen yleisten kirjastojen e-tietokantojen käyttökerrat 2014–2019 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2020).

Kuten kuviosta 4 voidaan todeta, e-tietokantojen käyttö on kokenut sekä nousuja että laskuja kuusivuotisen tilastointiajanjakson aikana.

Alimmillaan e-tietokantojen suosio oli vuonna 2016, jolloin niitä käytettiin hieman yli 150 000 kertaa. Suosituin vuosi oli 2018, jolloin käyttökertoja kertyi lähes 360 000. Tilastojen tuoreimpana vuotena 2019 tästä laskua tuli noin 16 000 käyttökertaa ja 7 %.

5.1.5 E-kuvatallenteet

E-kuvatallenteista tilastoidaan niiden saamat katselukerrat ja/tai lainauskerrat eli yhteensä niiden käyttökerrat. Kategorian tilastoitavat palvelut ovat esittävää taidetta sisältävä videopalvelu Naxos Video Library, soittamisen ja laulamisen verkkokursseja tarjoava Rockway sekä elokuvia sisältävät Kirjastokino- ja BTJ VIDDLA -palvelut. (Yleisten kirjastojen tilastot 2019.)

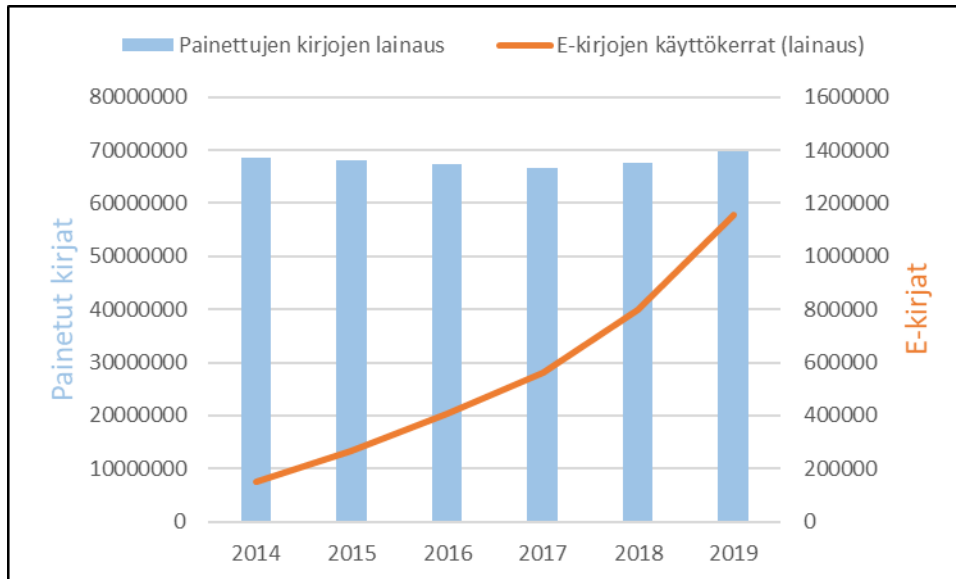
Kuvio 5. Suomen yleisten kirjastojen e-kuvatallenteiden käyttökerrat 2014–2019 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2020).

Kuten kuviosta 5 ilmenee, e-kuvatallenteiden käyttö pysyi viiden vuoden ajan kymmenen tuhannen käyttökerran tuntumassa, kunnes 2019 käyttökerrat lähtivät räjähdysmäiseen kasvuun saavuttaen lähes 73 000:n käyttökerran rajan. Prosentuaalista kasvua edeltävästä vuodesta (2018) kertyi 642 %, eli käyttökerrat yli seitsemänkertaistuivat. Kasvu on kenties selitettävissä uuden e-kuvatallennepalvelu Kirjastokinon käyttöönotolla, joka otettiin useissa kirjastoissa käyttöön vuoden 2019 aikana (Turun kaupunginkirjasto 2019).

5.2 E-kirjojen osuuden kehitys suhteessa painettuihin kirjoihin

Tässä luvussa tarkastellaan e-kirjojen osuuden kehitystä suhteessa fyysisiin kirjoihin.

5.2.1 E-kirjojen ja painettujen kirjojen lainausmäärät

Kuvio 6. Suomen yleisten kirjastojen e-kirjojen ja painettujen kirjojen lainausmäärät 2014–2019 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2020).

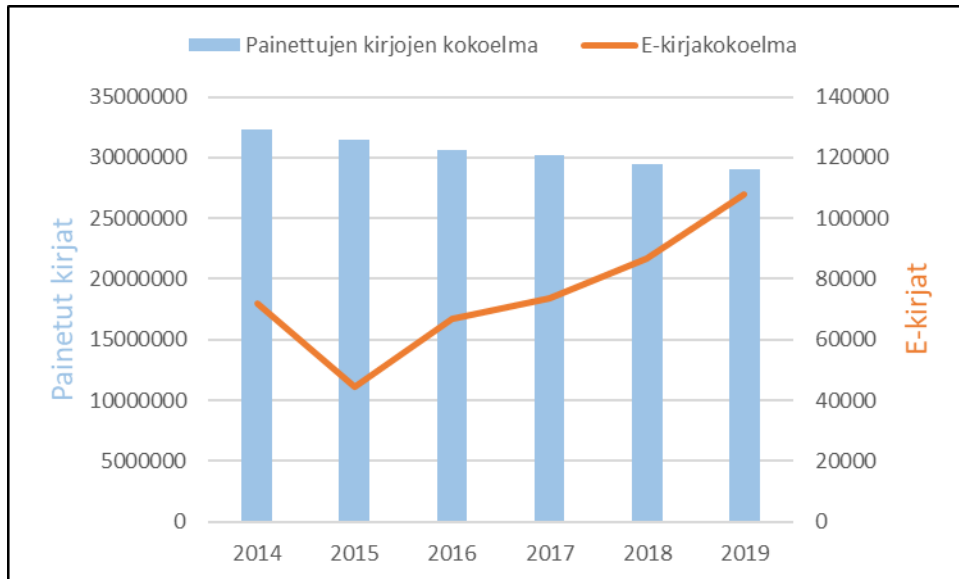
Kuten kuviosta 6 voidaan todeta, painettujen kirjojen lainausmäärät ovat pysyneet jokseenkin samana viiden viime vuoden aikana. Eniten fyysisiä kirjoja lainattiin vuonna 2019, jolloin lainausmäärät saavuttivat lähes 70 miljoonan lainan rajan. Vähiten lainattiin vuonna 2017; noin 66,6 miljoonaa kertaa. Erot ovat siis olleet prosentuaalisesti pieniä, sillä tämä reilun kolmen miljoonan lainan ero tarkoittaa alle 5 %:n muutosta.

Painettujen kirjojen lainausmäärien polkiessa paikoillaan e-kirjojen lainausmäärät ovat kasvaneet huomattavasti. E-kirjojen lainausmäärien kehityksen tarkempi analyysi löytyy aiemmasta e-kirjojen kehitystä käsittelevästä luvusta 5.1.1.

Muiden äänitteiden eli lähinnä perinteisten äänikirjojen lainausmäärät ovat olleet vuodesta 2014 lähtien laskussa. Vuonna 2014 muita äänitteitä lainattiin noin 2,4 miljoonaa kertaa, 2019 enää vain noin 1,7 miljoonaa kertaa, mikä merkitsee 28 %:n laskua.

Painettujen kirjojen lainausmääriin suhteutettuna e-kirjojen lainausmäärät ovat edelleen varsin pieniä, sillä vuonna 2019 e-kirjalainojen osuus yhteenlasketusta e-kirjojen ja painettujen kirjojen lainamäärästä oli 1,6 %. Vuonna 2014 vastaava osuus oli kuitenkin vain 0,2 %, joten kasvu on ollut kahdeksankertainen.

5.2.2 E-kirjojen ja painettujen kirjojen kokoelmat

Kuvio 7. Suomen yleisten kirjastojen e-kirjojen ja painettujen kirjojen kokoelmien suuruudet 2014–2019 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2020).

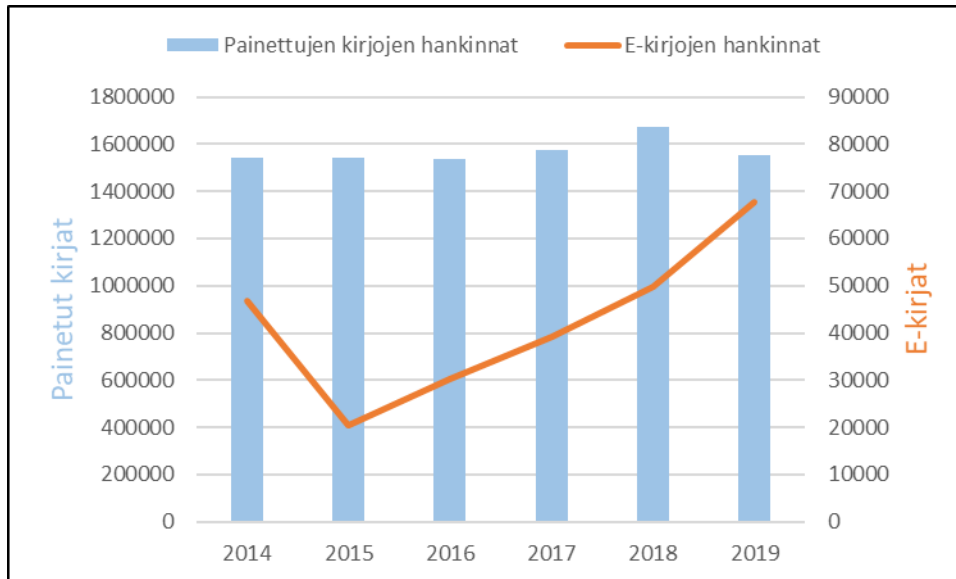
Kuviosta 7 ilmenee, että painettujen kirjojen kokoelma Suomen yleisissä kirjastoissa on pienentynyt viime vuosina tasaiseen tahtiin. Kokoelman koko on laskenut vuoden 2014 noin 32,3 miljoonasta niteestä vuoden 2019 hieman yli 29 miljoonaan niteeseen, mikä tarkoittaa noin 10 prosentin laskua. Kokoelma on pienentynyt joka vuosi keskimäärin siis noin 660 000 niteellä.

Samalla kun kirjastojen painettujen kirjojen kokoelma on pienentynyt, e-kirjakokoelma on kasvanut. Tarkempia tietoja löytyy aiemmasta luvusta 5.1.1, mutta lyhyesti tässä todettakoon, että pohjavuoteen 2015 verrattuna, jolloin e-kirjojen kokoelma kävi vain 44 000 kirjassa, kokoelma on kasvanut lähes kaksi- ja puolikertaistunut 108 000 kirjaan.

Muiden äänitteiden kokoelma on kasvanut suhteellisen hitaasti vuoden 2014 550 000 äänitteestä vuoden 2019 605 500 äänitteeseen, mikä tarkoittaa noin 10 prosentin kasvua.

Vaikka kehitys onkin ollut e-kirjoille suotuisampaa kuin painetuille kirjoille, e-kirjojen määrän osuus oli vuonna 2019 e-kirjojen ja painettujen kirjojen yhteismäärästä vain 0,37 %, joskin alimmillaan osuus oli vuonna 2015 reilusti tätäkin alhaisempi (0,14 %).

5.2.3 E-kirjojen ja painettujen kirjojen hankintamäärät

Kuvio 8. Suomen yleisten kirjastojen e-kirjojen ja painettujen kirjojen hankintamäärät 2014–2019 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2020).

Kuvio 8 kertoo, että painettujen kirjojen hankintamäärät ovat pysyneet suunnilleen vakiona joka vuosi, joskin pientä vaihtelua esiintyy. Eniten fyysisiä kirjoja hankittiin vuonna 2018, jolloin kirjoja hankittiin lähes 1,7 miljoonaa kappaletta. Muutoin määrät ovat vaihdelleet vuosittain tasaisesti 1,54 miljoonan ja 1,58 miljoonan hankitun kappaleen välillä. Painettujen kirjojen kokoelmien pienentyminen johtune siis tehdyistä poistoista, eli kirjojen hankintamäärät eivät ole kattaneet poistettujen kirjojen määrää, mikä näkyy kokoelmien pienentymisenä.

E-kirjojen hankintamäärät ovat kasvaneet vuoden 2015 jälkeen huomattavasti, noin 10 000 kirjan vuositahdilla, lukuun ottamatta vuotta 2019, jolloin kasvu oli lähes 18 000 kirjaa. Tarkempi erittely löytyy jälleen aiemmasta luvusta 5.1.1.

Muiden äänitteiden hankintamäärien kehitys on hyvin samankaltainen painettujen kirjojen hankinnan kehityksen kanssa. Aivan kuten painettujen kirjojen kohdalla, myös muiden äänitteiden hankintahuippu osui vuoteen 2018, jolloin niitä hankittiin lähes 49 000 kappaletta. Vuosien väliset erot ovat kuitenkin melko pieniä, sillä viime vuosien matalin luku oli reilut 44 000 äänitettä (2015). Prosenteissa tämä ero on noin 10 %.

Lainausmääriin ja kokoelman kokoon verrattuna e-kirjojen hankintojen osuus kaikista kirjahankinnoista on suurempi, eli e-kirjoja hankitaan suhteessa enemmän kuin niitä lainataan tai

niitä on jo kokoelmissa, kun lukuja verrataan painettujen kirjoihin vastaaviin tilastoihin. Vuonna 2019 e-kirjahankintojen osuus verrattuna kaikkien kirjojen hankintaosuuteen oli hieman yli 4 %, alimmillaan se oli vuonna 2015 (1,3 %).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Tarkasteltaessa e-aineiston eri aineistomuotojen kehitystä yleisissä kirjastoissa voidaan yhteenvetona todeta, että e-aineistot ovat yleisesti ottaen kasvattaneet suosiotaan. Viidestä aineistomuodosta ainoastaan e-musiikin suosio oli vuonna 2019 alhaisempi kuin tilastoinnin alkuvuotena 2014. Muiden aineistomuotojen käyttöasteet kasvoivat kuuden vuoden aikana merkittävästi, joissain tapauksissa ne jopa moninkertaistuivat.

E-kirjojen osuuksia painettuihin kirjoihin verratessa selvisi, että e-kirjat ovat ainakin tilastojen mukaan vielä marginaalisessa roolissa yleisten kirjastojen lainausmäärissä, kokoelmissa ja hankinnoissa. Kun verrataan e-kirjojen määriä painettujen kirjojen määriin, kokoelmien kohdalla puhutaan vielä promilleista, lainausten ja hankintamäärien vertailussa päästään liikkumaan jo prosenttitasolla. Huomattavaa kuitenkin on kehityksen kulku; siinä missä fyysisten kirjojen lainaus- ja hankintamäärät ovat pysyneet joka vuosi suunnilleen samalla tasolla ja kokoelmien koot pienentyneet, e-kirjoja lainataan vuosi vuodelta yhä enemmän. Myös e-kirjojen hankintamäärät ovat kasvussa, mikä näkyy suoraan myös e-kirjakokoelmien kasvussa.

Laihon (2015) tutkielmassaan esiin nostamista huomioista osa pätee hyvin nykyisessä suomalaisten yleisten kirjastojen e-aineistokentässä. Esimerkiksi Laihon käsittelemissä tutkimuksissa e-kirjalainojen osuus kaikista kirjastolainoista vaihteli alle prosentin ja viiden prosentin välillä (Laiho 2015, 90), kun Suomen yleisissä kirjastoissa e-kirjojen lainojen osuus kaikista kirjalainoista oli vuonna 2014 0,2 % ja vuonna 2019 1,6 %. Luvut eivät ole suoraan verrattavissa toisiinsa ajankohdasta ja tilastointiluokista johtuvien erojen vuoksi, mutta molemmat niistä liikkuvat kuitenkin suunnilleen samassa suuruusluokassa.

Laiho nosti tutkielmassaan esiin myös e-kirjakokoelmien vähäpätöisyyden verrattuna painettujen kirjojen kokoelmiin, mikä näkyi etenkin Suomen yleisissä kirjastoissa. E-kirjakokoelmien pienuus näkyy nykyisissäkin tilastotiedoissa, sillä e-kirjojen edustus kaikista kirjoista oli esimerkiksi vuonna 2019 vain muutama promille.

Peilattaessa Mattssonin (2007) tutkimuksen tuloksia tämän tutkimuksen tilastolliseen osuuteen on selvää, että e-aineistot ovat muuttuneet luonteeltaan kolmessatoista vuodessa entistä

monimuotoisemmiksi ja viihteellisemmiksi. Mattssonin kyselytutkimuksen vastaajien keskuudessa suosituimmat e-aineistomuodot olivat e-lehdet ja e-tietokannat. E-kirjat sijoittuivat listan häntäpäähän. Kyselyyn vastanneiden kirjastojen asiakkaiden e-aineistoihin liittyvät hankintatoiveet koskivat myös ensisijaisesti e-lehtiä ja e-kirjoja. E-kirjat olivat jälleen listan pohjilla, joten niitä ei ollut edes osattu kaivata. Lisäksi e-kuvatallenteet ja e-musiikki loistivat tutkielmassa kokonaan poissaolollaan, joten kyseisiä aineistomuotoja ei ollut suomalaisten yleisten kirjastojen kokoelmissa olemassakaan tai ne olivat todella pienessä marginaalissa.

Vuoden 2019 lainausmäärien ja käyttökertojen perusteella voisi todeta, että nykyään suosituin e-aineistomuoto on e-lehti, jota seuraa e-kirja. Tosin on muistettava, että eri aineistomuotojen käyttämisen helppoudessa ja rajoituksissa on eroja, jotka todennäköisesti vaikuttavat käyttömääriin. Esimerkiksi e-kirjat voisivat olla nykyistä suositumpia, jos niitä olisi lainaajille suurempi määrä tarjolla, eikä lainattujen kirjojen vapautumista tarvitsisi odottaa. E-lehdissäkin rajoitteita toki on, sillä niiden käyttö on usein rajoitettu vain kirjastoihin, ja asiakaskoneita on rajallinen määrä.

6.2 Mahdollisia e-aineiston kehitykseen vaikuttavia syitä

Tarkastelemissani tutkimuksissa (ks. esim. Mattsson & Late 2010; Laiho 2015) nostettiin esiin elektronisten aineistojen tarjonnan puute, jota pidettiin yhtenä e-aineiston hitaan yleistymisen syistä. Mattssonin ja Laten artikkelissa (2010, 1) todettiin, että yleisten kirjastojen asiakkaiden makuun hyvin soveltuvien ei-tieteellisten elektronisten aineistojen puuttuminen yleisten kirjastojen kokoelmista vaikuttaa e-aineistojen käyttömääriin negatiivisesti, sillä aineistojen sisällöllä on merkittävä vaikutus siihen, että käytetäänkö niitä vai ei. Mutta kuten jo aikaisemmin luvussa 3.1 todettiin, tilanne paranee jatkuvasti elektronisten kirjakokoelmien kasvaessa nimenomaan kysytyjen suomalaiskirjailijoiden teoksilla. E-kirjojen lainaus- ja hankintamäärien sekä kokoelmien kasvun perusteella voi todeta, että kokoelmien kasvattamisessa monipuolisella ja asiakkaita miellyttävällä e-kirja-aineistolla on päästy hyvään vauhtiin. Grahnin tutkimus (2017, 73) kuitenkin osoittaa, että kehitettävää on edelleen, sillä hänen tutkimuksensa kyselyyn vastanneista 216 vastaajasta 61 % kertoi kyselylomakkeessa e-kirjakokoelmia koskevista toiveistaan. Toisaalta myös nykyisiä e-kirjakokoelmia kiiteltiin (Grahn 2017, 73). On myös muistettava, että täydellistä ja kaikkia asiakkaita täysin miellyttävää kokoelmaa ei liene mahdollista rakentaa, joten kirjastot saavat kuulla asiakkaiden toiveita aika ajoin vielä pitkään.

Joka tapauksessa kirjastojen e-aineistokokoelmien voi sanoa olevan tällä hetkellä laajempia ja monipuolisempia kuin esimerkiksi viisi vuotta sitten.

E-aineistojen löydettävyys ja tietoisuus niistä ovat myös niiden käyttämisen kannalta tärkeitä aspekteja. Jos e-aineistoja ei löydetä tai mahdollisuudesta käyttää e-aineistoja ei edes tiedetä, niitä ei myöskään käytetä. Lähes kaikissa tarkastelemissani tutkimuksissa käsiteltiin e-aineiston tiedottamiseen, mainontaan, markkinointiin ja löydettävyyteen liittyviä seikkoja. Esimerkiksi Mattssonin (2007, 48) tutkimuksen kyselyn vastaajista 60 % kertoi, ettei tunne e-aineistoja tarpeeksi hyvin ja peräänkuulutti aineiston laajempaa tiedotusta. Myös Kärpijoen (2019, 60) ja Grahnin (2017, 79) tutkimuksissa selvisi, että asiakkaat kaipaavat e-kirjojen saralla parempaa markkinointia ja ohjeistusta. Kokeneillakin käyttäjillä on ongelmia e-kirjojen löytämisessä, ja löydettävyyteen liittyvät ongelmat johtuvat muun muassa e-kirjapalveluiden huonoista käyttöliittymistä ja metadatan puutteellisuudesta (Kärpijoki 2019). Toisaalta myös esimerkiksi Kärpijoen kyselytutkimuksen tuottamissa kehittämissuhteissa todettiin, että e-kirjojen löydettävyys on jo hyvä, joten tyytyväisiäkin asiakkaita on (Kärpijoki 2019, 60). Kaiken kaikkiaan kirjastot ovat mielestäni onnistuneet parantamaan e-aineistoihin liittyvää markkinointiaan ja parantamaan niiden saavutettavuutta, mikä eittämättä on lisännyt lainausmääriä, mutta tehtävää on vielä.

Kolmas e-aineistojen käyttömääriin vaikuttava seikka on e-aineiston käyttämiseen tarvittavan laitteiston käyttömahdollisuudet ja laitteiden käyttömukavuus. Laitteiston käyttömukavuuteen nivoutuu läheisesti myös esimerkiksi ihmisten tottumukset esimerkiksi perinteisen kirjan lukemisen osalta. Useissa tutkimuksissa (ks. esim. Mattsson 2007; Grahn 2017) todettiin perinteisen kirjan olevan osalle kirjastojen asiakkaista miellyttävämpi lukea, kuin ruudulta luettavan e-kirjan. Myös laitteiden ja tekniikan vaikeakäyttöisyys ja tekniset ongelmat nousivat esiin. Osa taas ei omistanut e-kirjojen lukemiseen soveltuvaa laitetta. Vaikka moni omistaisikin nykyään jonkin laitteen, jolla e-aineistoja pystyy käyttämään, ja laitteet olisivat teknisesti parempia sekä näytöt suurempia kuin aikaisemmin, mieltymykset perinteisiin aineistoihin, etenkin fyysisiin kirjoihin, ovat juurtuneet syväälle.

E-kirjojen eräs tyypillinen tunnuspiirre on niihin kytketyt käyttöoikeudet ja lisenssit. Kirjastot eivät hanki e-kirjoja itselleen omiksi, toisin kuin fyysisten kirjojen kohdalla, vaan hankkivat niihin käyttöoikeudet tietyksi ajaksi. Esimerkiksi tämän tutkielman tilastoaineistossa esiintyvä vuoden

2015 notkahdus e-kirjakokoelmien koossa voi selittyä e-kirjojen käyttöoikeuksien päättymisellä. Tässä tapauksessa monen nimekkeen käyttöoikeudet ovat kenties päättyneet, jolloin ne ovat poistuneet kirjastojen kokoelmista aiheuttaen edellä mainitun laskun.

Tämän tutkielman tulososiossa esitellyn e-musiikin suosion laskun todennäköisin syy lienee kaupallisten musiikkipalvelujen yleistymisen. Esimerkiksi Spotify ja YouTube tarjoavat samanlaista musiikkisisältöä kuin yleisten kirjastojen tilastoissa ainoan tilastoitavan e-musiikkipalvelun Naxos Music Libraryn kokoelmat ja vielä enemmän, sillä esimerkiksi alati suosittu populaarimusiikki ei kuulu Naxos Music Libraryn kokoelmiin. Yhtä lailla erilaisten vapaasti käytettävissä olevien internet-sanakirjojen yleistymisen on voinut vaikuttaa kirjastojen e-tietokantojen käyttömääriin. Samalla tavalla esimerkiksi suoratoistopalvelut Netflixistä Yle Areenaan tarjoavat samankaltaista sisältöä kuin kirjastojen e-kuvatalennepalvelut ja vastaavasti kirjastojen e-kirjapalveluille löytyy kilpailijoita kaupallisten toimijoiden muodossa. Lähes kaikille, ellei jopa kaikille e-aineistomuodoille löytyy vastaavanlainen palvelu, useissa tapauksissa kaupallinen sellainen, joka kilpailee käyttäjistä kirjastojen tarjoamien e-aineistopalveluiden kanssa. Tämä kilpailu oletettavasti vaikuttaa kirjastojen e-aineistotilastoihin pääasiassa negatiivisesti, mutta toisaalta on myös mahdollista, että esimerkiksi kaupallisessa palvelussa asiaan X tutustunut ja siitä innostunut henkilö lähtee täyttämään tiedontarvettaan kirjastojen e-aineistopalvelujen kautta. Tämä olisi mahdollista etenkin silloin, kun kaupallisessa palvelussa vastaavaa tiedontarpeen täyttäjää ole tarjolla tai sen täyttäminen näiden palvelujen avulla jää vajavaiseksi. Lisäksi kaikilla ei ole myöskään mahdollisuutta maksaa suoratoistopalveluista, joten kirjastojen e-aineistopalvelut ovat tässä suhteessa tiedontarpeiden täyttäjinä ja viihdykkeinä useammalle tarjolla.

Tämä tutkielma kirjoitettiin keväällä 2020 koko maailmaa ravisuttaneen koronavirusepidemian aikana, jolloin myös yleisten kirjastojen tilat olivat myös pitkään suljettuina ja fyysisen aineiston lainaaminen mahdotonta. Tällöin kirjastojen asiakkaat pystyivät lainaamaan ainoastaan e-aineistoja. Onkin syytä muistaa, miten poikkeuksellisissa elämäntilanteissa e-aineistot voivat kasvattaa suosiotaan etäkäyttömahdollisuutensa ansiosta. Toki sama pätee toiseenkin suuntaan; esimerkiksi sähkönjakelun keskeytyminen vaikuttaisi e-aineistojen käyttämiseen todennäköisesti negatiivisesti. Joka tapauksessa tulee olemaan mielenkiintoista tarkastella vuoden 2020

kirjastotilastoja, kun ne aikanaan ilmestyvät ja pohtia, miten poikkeustila on kenties vaikuttanut e-aineistojen käyttöön.

6.3 Tutkimuksen rajoitteita

Yleisesti ottaen e-aineiston osuuden kehityksen tarkasteleminen suhteessa muuhun eli lähinnä fyysiseen aineistoon on haastavaa johtuen tilastojen luonteesta. Esimerkiksi e-lehdistä tilastoidaan vain niiden käyttökerrat ja fyysisistä lehdistä tilastointivuonna tilatut, saapuneet ja lahjaksi saadut sekä kokoelmiin liitetyt vuosikerrat. Täten e-lehtien tilastoinnista puuttuvat kokoelma- ja hankintanäkökulmat ja fyysisten lehtien tilastoinnista niiden käyttönäkökulma, mikä tekee tilastollisen vertailun mahdottomaksi.

Toisaalta myös palveluiden sisältämät rajoitteet voivat tehdä tilastollisen vertailun suorittamisesta epämielikästä. E-musiikin tilastoinnissa lasketaan musiikkikirjastopalvelun kirjautumiskerrat ja sen sisältämien raitojen kuuntelukerrat, kun taas perinteisissä musiikkiäänitteissä tilastoidaan musiikkiluokkiin sijoitettujen äänitteiden kokoelma-, hankinta- ja lainaustiedot. Tässä tapauksessa jonkinlainen tilastollinen vertailu voisi olla teoriassa mahdollinen toteuttaa esimerkiksi e-musiikkipalvelun kirjautumiskertojen ja fyysisten musiikkiäänitteiden lainauskertojen välillä, koska molemmat tavat (e-musiikkipalveluun kirjautuminen ja musiikkiäänitteen, kuten musiikkiraitoja sisältävän CD-levyn lainaus) tarjoavat keinon päästä kuuntelemaan musiikkiraitoja. Tällöin kuitenkin ei oteta huomioon e-musiikkipalvelujen kokoelmien sisältämiä puutteita, mikä aiheuttaa sen, etteivät aineistomuodot kokoelmiltaan ole keskenään lähellekään tasavertaiset. Kuten edeltävässä alaluvussa mainitsin, esimerkiksi populaarimusiikki ei kuulu lainkaan kirjastotilastoissa tilastoitavan Naxos Music Library -verkkomusiikkikirjaston kokoelmaan, ja tämä vääristäisi tilastoja fyysisten musiikkiäänitteiden eduksi.

Joskus taas aineistomuodolla ei ole muussa aineistossa suoraa vastinetta, johon verrata. Näin on vaikkapa e-tietokantojen kohdalla, ellei esimerkiksi fyysisiä sanakirjoja, kirjaston arkistoissa säilytettäviä vanhoja Helsingin Sanomia tai mikrofilmejä lasketa. Näiden käyttökerroista ei kuitenkaan ole tilastoja saatavilla, oletettavasti siksi, että kaikkien tällaisten tietokantoihin verrattavissa olevien palveluiden käyttökertojen tilastointi olisi tarpeettoman työläs, kenties ylivoimainen tehtävä. Lisäksi se, mitkä kaikki palvelut laskettaisiin tietokantoihin verrattaviksi palveluiksi, olisi ongelmallista.

E-kuvatallenteissa osa edellä mainituista ongelmista ikään kuin yhdistyvät. E-kuvatallenteiden aineistomuotokokonaisuus Suomen yleisten kirjastojen tilastoissa on luonteeltaan varsin heterogeeninen, sillä se koostuu niin elokuvista, esittävästä taiteesta kuin soitto- ja laulukursseistakin. Fyysisestä videomuotoisesta aineistosta tilastoidaan Blu-ray -levyt, DVD-levyt ja videot yhteisluokkaan ”Videotallenteet” (Yleisten kirjastojen tilastot 2019). E-kuvatallenteiden ja ”Videotallenteet”-luokan välillä on siis paljon yhtäläisyyksiä, mutta ongelmaksi muodostuu esimerkiksi se, että videotallenteiden luokka sisältää myös paljon muutakin kuin e-kuvatallenteiden sisältämiä perinteisiä elokuvia, sarjoja, esittävää taidetta tai soitto- ja laulukursseja. Kirjastojen hyllyt sisältävät paljon myös näihin aiheisiin liittymättömiä tai muihin luokkiin luokiteltavia DVD-levyjä, kuten liikunta- ja opetus-DVD-levyjä. Kaiken kaikkiaan muuttujia on niin paljon, että vertailun tekeminen ei ole mielekäästä ilman tarkempia tilastoja.

Nämä esimerkit antanevat osviittoja sille, että tilastollisen vertailun suorittaminen eri aineistomuotojen välillä ei ole aina mielekäästä tai joissain tapauksissa edes mahdollista.

Suomen yleisten kirjastojen tilastojen tilastotiedot ovat tarkat. Ne tulevat suoraan kirjastoilta, minkä jälkeen aluehallintovirastot vielä tarkistavat niiden oikeellisuuden. Tilastojen kategorisoinnit itse tietokannassa kuitenkin ovat paikoitellen liian epätarkkoja täysin täsmällisen tilastollisen tutkimuksen toteuttamiseen. Esimerkiksi äänikirjojen sisällyttäminen ”Muut äänitteet”-luokkaan teki tässä tutkielmassa e-kirjojen ja painettujen kirjojen vertailusta hieman ongelmallista, koska e-äänikirjat laskettiin myös e-kirjoiksi. Toisaalta kategorioiden ja luokkien pilkkominen pienemmiksi kokonaisuuksiksi voisi tehdä tilastotietokannasta ylipäättään monimutkaisemman, mikä olisi tilastoja harvemmin käyttävälle ikävää.

Myös tilastointiohjeiden paikoittainen vaillinaisuus aiheuttaa ongelmia tilastojen tulkitsemisessa, sillä emme voi olla varmoja onko tietyssä palvelussa kyse esimerkiksi nimeke- vai lisenssi/nidekohtaisista tilastoista. Esimerkiksi e-kirjojen hankintoja verratessa painettujen kirjojen hankintoihin tällä voi olla paljonkin merkitystä, sillä e-kirjojen hankintamäärät esittäytyvät tietenkin paljon vähäisempinä, jos niistä tilastoidaan vain nimekekohtaiset hankinnat, eikä yhtäaikaisten käyttöoikeuksien määrää, joka on lähempänä perinteistä niteiden tilastointia.

E-kirjapalveluiden moninaisuus tietenkin aiheuttaa tilastoinnissa sekavuutta, sillä osa palveluista tilastoi tietonsa eri tavoin. Tutkielman kirjoittajana olisin toki voinut itsekin lähteä tutkimaan asiaa

tarkemmin esimerkiksi Yleisten kirjastojen konsortion kautta, josta olisin ehkä voinut saada tarkempia tietoja palvelujen tilastoinnista.

6.4 Lopuksi

Tutkielman tekemisen aikana mieleen nousi muutamia jatkotutkimuksen aiheita. Yksi niistä on ottaa tutkimukseen mukaan myös e-aineiston taloudellinen puoli, eli tutkia esimerkiksi e-aineiston taloudellista kannattavuutta tutkimalla e-aineistokuluja ja vertaamalla niitä e-aineiston käyttöön. Myös e-aineiston käytön alueellinen vertailu voisi tuottaa mielenkiintoisia tuloksia. E-aineiston käyttöön vaikuttavien syiden tutkiminen esimerkiksi kyselytutkimuksen keinoin voisi myös tuottaa arvokkaan tutkimuksen. Mahdollisia näkökulmia on monia. E-aineistot kehittyvät jatkuvasti ja niiden merkitys kirjastokentässä tuntuu kasvavan vuosi vuodelta. Vanhemmat tutkimukset aiheesta eivät ainakaan nuorennu, joten näen, että uusille aiheeseen liittyville tutkimuksille on aina tarvetta.

LÄHTEET

Grahn, J. (2017). E-kirjat Eepos-kirjastoissa : E-kirjojen käyttö ja asiakkaiden tarpeet. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Guy, R. (2000). Developing the hybrid library: progress to date in the National Library of Scotland. *The Electronic Library*. 18 (1), 41.

Heikkilä, T. (2017). *Tilastollinen tutkimus* (9. uud. p.). Helsinki: Edita Publishing.

Jyväskylän yliopisto. (2015). Tilastollisesti kuvaava analyysi. Viitattu 13.5.2020. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/tilastollisesti-kuvaava-analyysi>

Kärpijoki, L. (2019). ”Olisi vain kirjaston kirjoja” – Helmet-kirjastonasiakkaat e-kirjapalveluiden käyttäjinä. Turun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö (YAMK).

Laiho, O. (2015). Julkista palvelua suoraan töpselistä - e-kirjat osana yleisten kirjastojen kokoelmia. Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö. Pro gradu –tutkielma.

Mattsson, K. (2007). Elektronisten aineistojen käyttö yleisissä kirjastoissa. Kansallisen elektronisen kirjaston FinELibin käyttäjäkyselyn analyysi. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Mattsson, K. & Late, E. (2010). Yleisten kirjastojen asiakkaat elektronisten aineistojen käyttäjinä. *Informaatiotutkimus*. 29 (1), 1–7.

Naxos Music Library. (2020). Frequently Asked Questions. Viitattu 26.3.2020. <https://www.naxosmusiclibrary.com/faqs.asp#1>

Reid, I. (2012). The public library data service 2012 statistical report: Characteristics and trends. *Public Library Online*, November/December 2012. Viitattu 23.4.2020. <http://publiclibrariesonline.org/2012/12/the-public-library-data-service-2012-statistical-report-characteristics-and-trends/>

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. (Päiväämätön). Info. OKM. Viitattu 15.4.2020. <https://tilastot.kirjastot.fi/intro.php>

- Suomen yleisten kirjastojen tilastot. (2020). OKM. Viitattu 2.4.2020. <https://tilastot.kirjastot.fi/>
- Tilastokeskus. (2020). *Käsitteet: yleinen kirjasto*. Viitattu 1.3.2020. <https://www.stat.fi/meta/kas/ylkirjasto.html>
- Turun kaupunginkirjasto. (2019). Kirjastokortilla maksutta kinoon! Viitattu 13.5.2020. https://www.turku.fi/uutinen/2019-10-01_kirjastokortilla-maksutta-kinoon
- Vilkka, H. (2007). Tutki ja mittaa : määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.
- Yleisten kirjastojen tilastot. (2019). Ohjeet. PDF-tiedosto. Viitattu 1.3.2020. https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleistenkirjastojentilastot_ohjeet_14.pdf
- Yleisten kirjastojen tilastot. (2015). Käsitteet. PDF-tiedosto. Viitattu 14.4.2020. https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleistenkirjastojentilastot_kasitteet%20%282015%29.pdf